

MORNING BLESSINGS

Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who removes sleep from my eyes and slumber from my eyelids.

One should not respond "Amen" here, for it is part of the longer berachah which follows.

And may it be Your will, Lord our God and God of our fathers, to accustom us to [study] Your Torah, and to make us cleave to Your commandments. Do not bring us into sin, nor into transgression or iniquity, nor into temptation or scorn; and may the evil inclination not have mastery over us. Keep us far from an evil person and an evil companion. Make us cleave to the good inclination and good deeds; and compel our inclination to be subservient to You. Grant us this day and every day, grace, kindness and mercy in Your eyes and in the eyes of all who behold us; and bestow bountiful kindness upon us. Blessed are You Lord, who bestows bountiful kindness upon His people Israel.

May it be Your will, Lord my God and God of my fathers, to protect me this day and every day from insolent men and from impudence; from a wicked man, from an evil companion, from an evil neighbor and from an evil occurrence; from an evil eye, from a malicious tongue, from slander, from false testimony, from men's hate, from calumnious charges, from unnatural death, from harsh diseases and from misfortune; from the destructive adversary, from a harsh judgment, from an implacable opponent, whether or not he is a member of the Covenant, and from the retribution of Gehinom.

Siddur HaKav:

One must be extremely scrupulous concerning the Blessings of the Torah. It is forbidden to utter any words of Torah before these blessings are recited. One who has slept at night recites them upon rising any time after midnight; if he wags awake all night, he recites them when day breaks, just like all the other morning blessings.

Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has sanctified us with His commandments, and commanded us concerning the words of the Torah.

Handwritten note: 79 words

ברכות השחר
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המצביח
עין מעיני והנומה מעפעפי:

ש"ר דרבן ואין לענות אחר אחר. ומערי ענה מעיני קודם ויהי ירוחן פניו שיהיה ברכת אמת אורכה שחרית בברוך ותחתם בברוך :

ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, לשחרתנו ולנו ברחמיך ותרחמיך, ותרחמינו במצותיך ואל תביאנו ללא ליהי תבא ולא ליהי עבירה ועון ולא ליהי נסיון ולא ליהי כוזב, ואל ישלמנו פני יצר הרע, והרחיקנו מאדם רע, ומרחיק רע, ודבקנו ביצר הטוב וכלמעשים טובים, וכוה את יצרנו להשתעבר לך, ותננו רחום וכלל יום רחון ורחמיך ורחמיים בעיניך ובעיני אלהי כל רואינו, ותנמלנו חסדים טובים. ברוך אתה יי הנומר חסדים טובים לעמו ישראל:

ויהי רצון מלפניך יי אלהי אבותי ואלהי אבותינו, וכלל יום מעיני פנינו, ומעוות פנינו, מאדם רע, ומחבר רע, ומשכב רע, ומפגע רע, מעין הרע, מלשון הרע, מבלשנות, מעדות שקר, משנאת תפלות, מעילול, מבטחה משנה, מחללים רעים ומפוקדים רעים ומשטן המשותף כליון קשה ומבעל דיין קשה ביי שדוא בן ברית, ובין שאינו בן ברית, ומדינה של גיהנום:

ברכת העומר קרי לזכור בה מה- ואמר לזכור ולהאזין י"ח מנינו עירוב וני עיני כללה מנרד בקימו מסלות הלילה וחלף וחס יעור כל הלילה מנרד לביאומר יום מנו על כרבתי בתור:

Handwritten mark: 2

הולכה

10 Lord our God, make the teachings of Your Torah pleasant in our mouth and in the mouth of Your entire people, the House of Israel, and may we and our children and the children of Your entire people, the House of Israel, all be knowers of Your Name and students of Your Torah for its own sake. Blessed are You Lord, who teaches the Torah to His people Israel.

Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has chosen us from among all the nations and given us His Torah. Blessed are You Lord, who gives the Torah.

And the Lord spoke to Moses, saying: Speak to Aaron and to his sons, saying, thus shall you bless the children of Israel; say to them:

The Lord bless you and guard you. The Lord make His countenance shine upon you and be gracious to you. The Lord turn His countenance toward you and grant you peace.

And they shall set My name upon the children of Israel, and I shall bless them.¹

These are the precepts for which no fixed measure is prescribed: leaving the crops of the edge of the field for the poor, the gift of the first fruits, the pilgrimage offerings brought when appearing before the Lord on the Three Festivals, deeds of kindness, and the study of Torah. These are the precepts, the fruits of which man enjoys in this world, while the principal [reward] remains in the World to Come: honoring one's father and mother, performing deeds of kindness, early attendance at the House of Study morning and evening, hospitality to strangers, visiting the sick, dowering the bride, escorting the dead, concentration in prayer, bringing peace between man and his fellowman and between husband and wife. And the study of Torah is equivalent to them all.

1. Numbers 6:22-27.

וְהַעֲבִיר לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ אֶת דְּבַר תּוֹרַתְךָ בְּפִינוּ, וְנִכְפִּי כָל עַמְּךָ בְּיָמֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִרְוֶה אֶתְּךָ וְנִצְאֲזָאֵנוּ, וְנִצְאֲזָאֵי כָל עַמְּךָ בְּיַת יִשְׂרָאֵל, כְּכִנּוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹאֲזָרוּ, תּוֹרַתְךָ לְשִׁמְךָ. בְּרַחֵם אֲתָם יי הַמְלַמֵּד תּוֹרַת לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

בְּרַחֵם אֲתָם יי אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הַשָּׁמַיִם, אֲשֶׁר בָּרַךְ בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרַתוֹ. בְּרַחֵם אֲתָם יי נוֹרָתוֹ הַתּוֹרָה יוֹדְעֵי יי אֵל מִשִּׁיחַ לְאֵבֶר: דַּבֵּר אֵל אֲחֵיהֶם וְאֵל כָּל לְאֻמֹּת בַּהַר הַקָּדְשׁ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲבוֹת לֵהֵם:

וְבִרְכֶיךָ יי וַיְשַׁמְרֶיךָ: יֵאָר יי פְּנֵיךָ אֵלֶיךָ, וַיְהַנֶּהךָ: יִשְׂאֵל יי, פְּנֵיךָ אֵלֶיךָ, וַיִּשְׂם לְךָ שְׁלָלִים.

וְאֵשֶׁר אֶת לְשׁוֹנֵי עַל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֲבוֹתֵיהֶם:

אֲלֵהוּ דְבָרִים שְׂאֵין קֻדְּשָׁם, הַפְּאִדָה, וְהַבְּפֹרִיָם, וְהַרְאָזִין, וְהַמְלִירוֹת חֲסִדִים, וְהַקְּמוֹד תּוֹרָה: אֲלֵהוּ דְבָרִים שְׂאֵינֵם אֲבָל פְּרוֹתֵיהֶם בְּעוֹלָם הַיּוֹם וְהַקָּדוֹן קְדוּמָת לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלֵהוּ הַיּוֹבֵנִי בְּבֹר אֶב וְאֵם וְהַמְלִירוֹת חֲסִדִים וְהַשְׁבָּחָת בְּיַת הַמְּדִישׁ שְׁחִירָת וְעִירְבֵית וְהַנְּכָנְסֵת אֲחֵיהֶם וּבְקוֹר חוֹלִים, וְהַנְּכָסֵת כְּלֵה וְהַלְוִיָת הַבַּיִת, וְעִיּוֹן תְּפִלָּה, וְהַקְּבָאֵת שְׁלָלִים שְׂבִיין אֲדָם לְחַבְרָה, וּבִיין אֲשֵׁר לְאִשְׁתּוֹ, וְהַקְּמוֹד תּוֹרַת כְּנִיעַת כֶּלֶם:

כ"ב

תּוֹרָה אֶת מַשְׁבָּחָה וְכִלְיָ: (א) תּוֹרָה אֶת מַשְׁבָּחָה וְכִלְיָ תּוֹרָה

שבעשיתם נחל חי עולם⁸. ואפילו שקורא בתורה ביחיד, ברכתה מן התורה, ומי שקרא שחרית בתורה ולא בירך, ביטל מצוה של תורה⁹, ולכן אם כבר בירך בבוקר ברכת התורה ביחיד, וכבר יצא ידי חובתו בברכה זו מן התורה, שוב אחר כך כשעולה לתורה בצבור אינו מברך אלא מתקנת חכמים¹⁰. ומהאחרונים יש סוברים שברכת התורה בצבור בלבד מצותה מן התורה, שאותו כתוב כי שם ה' אקרא וגו' בצבור נאמר ולא ביחיד, אבל ברכת התורה ביחיד אינה אלא מדרבנן¹¹. ואף על פי שכל עיקר קריאת התורה בצבור אינה אלא מדרבנן¹² מכל מקום ברכתה מן התורה שהתורה חייבה לברך כשרוצים לקרוא בתורה בצבור, דוגמת ברכת המזון* שחייבה התורה לברך אם רוצה לאכול, אף על פי שאינו חייב לאכול כדי שיברך ברכת המזון¹³. ואפילו אם בירך בשחרית ברכת התורה ביחיד, כשעולה אחר כך לתורה בצבור חייב לברך מן התורה, שברכתו ביחיד לא היתה אלא מדרבנן¹⁴. ויש חולקים על כל עיקר חיוב ברכת התורה מן התורה, וסוברים שהדרשה מהכתוב אינה אלא אכמתא*, וברכת התורה היא מדרבנן¹⁵. וכן אמר רבי בירושלמי שברכת התורה למדנו בקל וחומר מברכת האכילה: מה אם מזון שאינו אלא חי שעה מעון ברכה לפני ולאחריו, תורה שהיא חי עד לא כל שכן¹⁶, הרי שאף ברכה לפני למדה מברכה לפני המזון, שהיא עצמה אינה אלא מדרבנן¹⁷.

צריך אדם להזהר מאד בברכת התורה¹⁸, שכן אמרנו מפני מה תלמידי חכמים אין מצויים לצאת מבניהם תלמידי חכמים, מפני שאין מברכים בתורה

ביהללך על כוס חמישי אחר הלל הגדול³², ויש אומרים שבכוס רביעי חותמים ביהללך ובכוס חמישי בישתבח עד חי העולמים³³, ויש אומרים שעל כוס רביעי חותמים ביהללך ועל כוס חמישי אומרים הלל הגדול בלי חתימה כלל³⁴.

בטעם הדבר שברכת יהללך אינה פותחת בברוך, ע"ע ברכות: הפתיחה והחתימה. על ברכת ברוך שאמר וברכת ישתבח ע"ע פסוקי דזמרה.

בְּרֵכַת הַשֵּׁם. ע"ע מנדה.

בְּרֵכַת הַשְּׁנַיִם. ע"ע שמנה עשרה.

בְּרֵכַת הַתּוֹרָה.

הברכות שצריך לברך כשקוראים בתורה, ביחיד או בצבור. חיובה. הקורא בתורה חייב לברך לפניו מן התורה, שנאמר: כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו, שכשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם ליישראלי אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמר: כי שם ה' אקרא בברכה, אתם הבו גדל לאלהינו באמן³. ודרשה נמורה היא זו ולא אסמכתא⁴. ויש שלמדו ברכת התורה לפניו מן הכתוב: ברוך אתה ה', ראה"כ: למדני חקך⁵. יש מן הראשונים שמנו מצוה זו במנין המצוות. נדר המצוה הוא שנצטוונו לברך להשם יתברך בכל עת שנקרא בתורה, יהודות לו על הטובה הגדולה שעשה עמנו, שבחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו וציונו לעסוק בה כדי שנדע את המעשים הרצויים

הבית שם. 32 רב סעדיה נאון ורב האי נאון, ע"י טור סי' תפא בשם; ארחות חיים שם בשם רי"ץ ניאוט. וע"י באור שיטתם בקונט' כוס חמישי הנ"ל. 33 ע"י תשו' הגאונים בטור סי' תפא בשם התלמידים; פרדס סי' קלג; מחזור ויטרי עמוד 286. 34 שלטי הנבורים על הרי"ף פסחים פ"י לדעת הרי"ף והרמב"ם, וכ"כ הב"י סי' תפא ברעת הרמב"ם. וע"י שו"ע הרב תפא א ובאור הלכה להט"ב שם. וע"י על כ"ז בקונט' כוס חמישי הנ"ל.

ברכת התורה. 1 דברים לכ ג. 2 ברכות כא א. 3 רש"י שם, וע"י מכילתא בא פט"ז ויומא לו א. וע"ע אמו. 4 שו"ת שאנ"א סי' כד. וכ"כ כמה ראשונים שברכת התורה מן התורה, ע"י רשב"א ברכות מה ב ומאירי שם כא א והחינוך מצוה תל ועוד. 5 תהלים קיט יב. 6 דברים רבה פרשה ח. 7 הרמב"ן בסהמ"צ בהוספותיו למ"ע מצוה סו. 8 הרמב"ן שם. 9 החינוך מצוה תל; פי' הרא"ש לנדרים פא א ד"ה לפי וד"ה את תורת; פר"ח או"ח סי' מז וקלט. 10 רשב"א ברכות מה ב; רא"ש ברכות פ"א סי' יג; טוא"ח סי' מז וסי' קלט; אבודרהם סדר תפלות של חול בשם הר"י ברובלי בשם רב סעדיה נאון. וע"י מג"א סי' קלט ס"ק ה ופר"ח סי' מז

וסי' קלט. וע"י שו"ת תורת רפאל סי' ב שהוכיח באריכות שכ"ה דעת הראשונים. 11 באר שבע לסוטה לג א ומא א; שו"ת משכנות יעקב סי' ס ע"פ ירושלמי ברכות פ"ו ה"א; לא למדו ברכת התורה מברכת הוימון אלא לרבים כו', ומפרש שר"ל ספסוק כי שם וגו' שלמדנו משם גם ברכת הוימון. גם מדברים רבה פ"ח שלמדו מהכתוב למדני חקך, המדובר במדרש שם הוא על קריאת התורה בצבור. 12 ע"ע קריאת התורה. 13 באר שבע שם. וע"י שו"ת תורת רפאל סי' ב שהביא סמוכים לזה ממד"ר פ' וזאת הברכה: אדם מישראל שעלה לקרות בתורה כו' ומשה בשעה שזכה לקבל התורה תחילה בירך כו', שמישמע שהלימוד ממש הוא בקריאה בצבור. 14 באר שבע שם. 15 מהר"פ לירושלמי ברכות פ"ו ה"א בדעת הרמב"ם שלא מנא במנין המצוות; שו"ת פני משה ח"א סי' א בדעת הרי"ף והרא"ש שלא הביאו הדרשה וברעת הרמב"ם והסוד שלא כתבו שהיא מן התורה. וע"י תורת רפאל סי' א שמישב שיטת הרמב"ם לפי הני' שבדק"ס ברכות כא א שלפ"ז מסקנת הנ"מ בתיובטא על עיקר הדיון של ברה"ת. 16 ירושלמי ברכות שם. 17 ע"ע ברכות הנהניו. וע"י תורת רפאל סי' ב שלרבי ברה"ת מדרבנן. 18 מו"ש"ע או"ח מז א.

תחלה¹⁹. ואמרו שלא חרבה ארץ ישראל אלא מפני
 שלא ברכו בתורה תחלה²⁰, כלומר שלא היתה
 התורה חשובה בעיניהם כל כך שתהא ראויה לברך
 עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו
 מזלזלים בברכתה²¹.

אף לאחר מברכים ברכת התורה, כשקורא
 בצבור²², ויש שלמדו אף ברכה זו מן הכתוב
 בנורה-שוה* „שם, שם“, נאמר בברכת התורה: כי
 שם ה' אקרא, ונאמר בברכת המזון: וברכת את
 ה' אלהיך²³, מה שם, היינו: ה', שנאמר במזון
 ברכה לאחריו, אף ה' שנאמר בתורה יש ברכה
 לאחריה²⁴, או שנאמר: וברכת את ה' אלהיך על
 הארץ הטובה אשר נתן לך, ודרשו משום ר'
 ישמעאל: אשר נתן לך, זו ברכת התורה, שנאמר
 בה²⁵: ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה²⁶.
 ויש שלמדו בקל וחומר מברכת המזון: על מזון
 שהוא חיי שעה מברך, על חיי עולם לא כל שכן²⁷,
 או: ומה מזון שאין טעון מן התורה ברכה לפניו
 טעון ברכה לאחריו, תורה שטעונה ברכה לפניו
 אינו דין שטעונה לאחריה²⁸. ויש שדחו קל וחומר
 זה: מה לברכת המזון שכן נהנה, ואין לתלמוד
 ממנה לתורה²⁹, ולפי זה ברכת התורה לאחריה אינה
 אלא מדרבנן³⁰. ויש שלמדו ברכת התורה לאחריה
 לפי שכתוב אחר השירה וזאת הברכה, מששנה
 להם את התורה אחר כך בירך³¹.

במה דברים אמורים כשקורא בתורה בצבור,
 אבל היחיד אינו מברך לאחריה, שאין מברכים
 על המצות לאחריהן, ואינה דומה לקריאה בצבור,
 שקריאה זו תקנה היא, ועל התקנות מברכים
 לפנין ולאחריהן, כמו בברכת הלל* ומגילה³², ועוד
 שאפילו אם היו מברכים על המצות לאחריהן,
 בתורה שמצותה כל היום וכל הלילה ואין כך שעה
 שאינו חייב לעסוק בה, אין ברכה לאחריה שייכת³³.
 ויש שכתבו הטעם שבקריאת התורה בצבור אסור

להפסיק בשאלת שלום ולא בדבר אחר, אבל
 בתלמוד תורה בביתו אי אפשר שלא יפסיק בדבור
 עם תלמידיו או בשאלת שלום, לפיכך לא תיקנו
 ברכה לאחריה³⁴.

אף הנשים מברכות ברכת התורה, ואף על פי
 שהן פטורות ממצות תלמוד תורה³⁵, ולא עוד אלא
 שכל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות³⁶,
 הרי זה בתורה שבעל פה אבל לא בתורה שבכתב³⁷,
 ועוד שהן מברכות על קריאת פרשת הקרבנות,
 ותפלה כנגד קרבנות תיקנו³⁸, והן חייבות בתפלה³⁹,
 ואם כן חייבות גם כן בקריאת פרשת הקרבנות, ועוד
 שהן חייבות בלימוד הדינים השייכים בהן⁴⁰, ועוד
 שאף על מצות שהן פטורות רשאות לקיים ולברך
 עליהן⁴¹.

הגרים מברכים ברכת התורה, שאף להם ניתנה
 תורה, כמו שנאמר: הקהל חקה אהת לכם ולגר⁴²,
 ואף הנוסח אשר בחר בנו וכו'⁴³ יכולים לומר,
 שאף בהם בחר הקב"ה והבדילם מן האומות, ואין
 הברך בין כשקורא ביחיד כשקורא בצבור⁴⁴.

הלימוד. נחלקו אמוראים על איזה לימוד של
 תורה מברכים ברכת התורה: רב הונא אמר למקרא
 צריך לברך ולמדרש — כגון מכילתא וספרא וספרי
 שהם מדרשי המקראות⁴⁵ — אין צריך לברך, ור'
 אלעזר אמר למקרא ולמדרש צריך לברך, ולמשנה
 אין צריך לברך, ור' יוחנן אמר אף למשנה צריך
 לברך, אבל לתלמוד אין צריך לברך, ורבא אמר
 אף לתלמוד צריך לברך⁴⁶, שהתלמוד הוא עיקר
 התורה, שממנו הוראה יוצאה, והיינו סברת טעמי
 המשניות ותירוצי משניות הסותרות זו את זו⁴⁷.
 ויש מפרשים שהסובר למשנה צריך לברך טעמו
 מפני שבמשנה מפרש גם כן את הפסוקים ולמדים
 משם טעמי המצות, אבל לתלמוד שהוא פירוש
 המשנה אין צריך לברך, והסובר שאף לתלמוד
 צריך לברך טעמו שגם בתלמוד מפרשים עיקרי

הנ"ל. 38 ע"ע תפלה. 39 ע"ע אשה: בתפלות וברכות.
 40 אגור הל' תפלה בשם מהר"י מולין, הביאו ב"י סי' 40
 מו; שו"ע שם יד וטו ומנ"א שם. ועי' שו"ת בית הקוי
 ח"א סי' ו. 41 באור הנר"א שם ס"ק ית. וע"ע אשה:
 קיומה כמצות שפטורה, ושם אם מברכות כשעולות למנין
 שבעה בקריאה בצבור. 42 במדבר טו טו. 43 עי'
 להלן: הברכות. 44 שו"ת הרמב"ם הוצ' פריימוס סי' מב.
 ועי' בכורים פ"א מ"ד ופירשים שם. וע"ע גר. 45 רש"י.
 46 ברכות יא ב. ועי' דק"ס שם כמה נירסאות אחרות
 בדעות האמוראים. ועי' מעדני יו"ט פ"א סי' יג אות ר.
 47 רש"י שם. ועי' רש"י ברכות א ד"ה זה נמרא וסוכה
 כה א ד"ה נמרא וסוכה כב א ד"ה ולא שימש וב"מ לג ב.
 ועי' רמב"ם תלמוד תורה פ"א ה"א בנדר התלמוד בע"א
 וקונטרס אחרון לשו"ע הרב הל' תלמוד תורה פ"ב אות א

19 נדרים פא א. 20 שם. 21 ר"ן שם בשם ה"ר יונה,
 ועי' ב"י ר"ס מז. 22 עי' להלן. 23 דברים ח י.
 וע"ע ברכת המזון. 24 ירושלמי ברכות שם לפי ר"ש
 סירליאו והפ"מ שם. ועי' הר"א פולדא ופי' החרדים
 שם שפירשו הנורה שוה באופנים אחרים. 25 שמות
 כד יב. 26 ברכות מח ב. 27 ר' ישמעאל ברכות מח ב
 ורבי ירושלמי ברכות פ"ז ה"א. 28 ר' יוחנן שם כא א.
 29 מסקנת הבבלי ברכות כא א. 30 ח"י הרשב"א ברכות
 מח ב; שם"ק שם. ועי' מעדני יו"ט על הרא"ש פ"א
 אות ק שהק"ו של ר' ישמעאל וכן הג"ש מאשר נתן לך
 אינו אלא אסמכתא בעלמא. 31 דברים רבה פרשה ת.
 32 שו"ת הרשב"א ה"ז סי' תקס. וע"ע ברכת המצות.
 33 ב"י שם. 34 ארחות חיים הל' ת"ת סי' ב. 35 ע"ע
 תלמוד תורה. 36 ע"ע הנ"ל מחלוקת בדבר. 37 ע"ע

וסוברים שהכתיבה אינה עדיפה מהרהור⁶⁶, ולכן למעשה ראוי לכל כותב בדברי תורה שיוציא מפיו קצת תיבות להינצל מברכה לבטלה, אם אינו אומר אחר ברכת התורה קצת פסוקים כמו שנודנים⁶⁷.

הפסק. הפסיק בין ברכת התורה להלימוד, שלא למד מיד אחר שבירך ונמלך אחר כך ללמוד, יש אומרים שצריך לחזור ולברך ברכת התורה, כדרך שחזור ומברך בכל ברכת המצות שהפסיק בין הברכה לעשיית המצות⁶⁸, ולפיכך אומרים בשחר מיד אחר ברכת התורה פסוקים של ברכת כהנים⁶⁹ וכן משנה של אלו דברים שאין להם שיעור וכו'⁷⁰ ומימרא מהתלמוד אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם וכו'⁷¹, שלא יהיה הפסק בין ברכה להלימוד⁷², ויש אומרים שאם הפסיק בין ברכת התורה להלימוד אין בכך כלום, ואינו דומה לברכות הגהנין וברכת המצות שאם הפסיק חוזר ומברך⁷³, שהאכילה והמצוה אינם דברים שחייב לעשותם תמיד, ולכן אין להפסיק, כדי להוכיח שהברכה חוזרת על האכילה והמצוה, אבל בלימוד, כיון שמחוייב לעסוק בו תמיד בלי הפסק, אינו ניכר שקורא בלי ברכה, שיש לומר כשהשנים בירך ולמד מיד, ועוד שכיון שבאותו זמן שהפסיק חייב גם כן ללמוד אין זה חשוב הפסק כלל⁷⁴, אלא שהנכון שלא להפסיק ביניהם⁷⁵.

ברכת התורה פושרת את הלימוד של כל היום, שאף אם הפסיק מלימודו ונתעסק בעסקיו וחזר ללימודו, אינו צריך לחזור ולברך, שכיון שחייב ללמוד כל היום אין זה הפסק⁷⁶, אלא שיש אומרים שדוקא במי שתורתו אומנותו ואינו מבטל אלא כשצריך לחזור אחר פרנסתו, ובכל פעם דעתו על לימודו, ומיד אחר שעשה צרכי פרנסתו חוזר ללימודו, או אינו נקרא היסח הדעת, אבל כשאין

הפסוקים⁴⁸. הלכה שמברך בין על התורה שבכתב ובין על תורה שבעל פה⁴⁹, היינו למקרא ולמדרש ולמשנה ולתלמוד⁵⁰.

המתפלל ואומר פסוקים לא לשם לימוד אלא דרך תחנונים וריצוי, נחלקו ראשונים בדבר: יש אומרים שהכתובים בכלל תורה הם והרי זה בכלל מה שאמרו למקרא צריך לברך⁵¹. ויש אומרים שאין צריך לברך⁵², וכן המנהג בימי הסליחות, שמתפללים מקודם הסליחות ואחר כך מברכים על התורה עם סדר שאר ברכות⁵³. ויש שכתבו שמנהג זה נכון רק לדגוהנים לאחר ברכת התורה בשחרית עד קודם פרשת התמיד⁵⁴, שסוברים שלא בדרך לימוד אין צריך ברכה, אבל למנהגנו לומר קודם לכן, אף בכליחות יש לברך מקודם ברכת התורה ואחר כך לומר סליחות⁵⁵.

המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, שהרהור אינו כדיבור⁵⁶, והוא הדין שיכול לפסוק דין בלא נתינת טעם לדברים בלי ברכת התורה⁵⁷, ויש חולקים וסוברים שאף על פי שהרהור אינו כדיבור, אבל ההרהור עצמו בדברי תורה מצוה היא, שנאמר בתורה: והגית בו⁵⁸, והיינו בלב, כמו שכתוב: והגיון בלי⁵⁹, וכל שכן לפסוק דין בלא טעם, שדומה למקרא ולקריאה בתורה בצבור⁶⁰.

הכותב בדברי תורה, אף על פי שאינו קורא, צריך לברך⁶¹, ואף על פי שעל הרהורו אינו מברך⁶², כתיבה עדיפה מהרהור, שעושה מעשה⁶³, או שדרך הכותב להוציא תיבות מפיו בשעת הכתיבה⁶⁴, ודוקא כשכותב לעצמו דרך לימודו ומבין מה שהוא כותב, אבל סופר המעתיק ואינו מבקש להבין מה שהוא כותב, או אם כותב איזה פסוק באגרת לשם צחות המליצה, אינו צריך לברך, כיון שאינו מתכוין ללימוד⁶⁵. ויש חולקים

61 אבודרהם, הביאו ב"י; שו"ע שם ג. 62 לשיטת השו"ע, ע' לעיל. 63 לבוש שם. וע"ע כתיבה. 64 חיי אדם כלל ט ס' יא, ע"פ תר"י ברכות רפ"ב. 65 ט"ז ס"ק ב; מנ"א ס"ק א; שו"ע הרב שם. 66 ט"ז שם; שו"ע הרב שם. וכן המנ"א ס"ק א השאיר בצ"ע. 67 ע' להלן. ט"ז שם; שו"ע הרב שם. 68 ע"ע ברכת המצות. 69 במדבר ו כ"ג. 70 פאה פ"א מ"א. 71 שבת קכ"א. 72 תוס' ברכות יא ב בשם הצרפתיים; רמב"ם תפלה פ"ו ה"א, ע' כ"מ וכ"י שם בדעתו; רא"ש שם ס' יג; וכן המברך על התורה ולמד כו', וטור שם לפי' הב"ח והגר"א ס"ק א בדעתם, וכ"ד הב"ח אף להתוס' וראשונים שחלקו על הצרפתיים, וכ"פ בד"מ ובאחרונים, ע' מ"ב ס"ק יט. 73 ע"ע ברכות: בהפסק. 74 ב"י שם לדעת התוס' ושאר ראשונים שחלקו על הצרפתיים, וכ"פ בשו"ע שם ט בשם י"א ולא הביא דעת החולקים. 75 המחבר בשו"ע שם. וע' מנ"א ס"ק ז. 76 תוס' ברכות שם; רא"ש שם; שו"ע מו י.

באור שיטתו. וע"ע תלמוד תורה. 48 תר"י שם. וע' הל' הרא"ה ברכות שם בטעם של הסובר שלמדרש א"צ לברך לפי שהוא במחלוקת ולא בהסכמת הכל, ועי"ש בהערות שטעם זה שייך אף בתלמוד. 49 רמב"ם תפלה פ"ו ה"י. 50 טוש"ע מו ב. 51 שבלי הלקט השלם ס' ה בשם הראב"ד; ב"י ס' מו בשם ארחות חיים: דעה א' במחבר בשו"ע שם; ונכון לחוש. 52 שבה"ל השלם שם בשם מהר"ם מרוטנבורג; אגור הל' תפלה בשמו ויש הל' ברכות בשם מהר"י מולן; המחבר בשו"ע מו ט בשם י"א; רמ"א בשו"ע שם. 53 רמ"א שם. 54 ע' להלן: הברכות. 55 לבוש או"ח ס' תקפא; מנ"א ס' מו ס"ק טו. 56 אגור הל' תפלה ע"פ תוס' כ ב שהלכה שאינו כדיבור, והוא הדין לברכה; שו"ע מו ד. וע"ע הרהור כדבור. 57 רמ"א בשו"ע שם, ע"פ ר"ן שבת פ"א בבית המרחץ. 58 יהושע א ח. וע' מנחות צט ב. 59 תהלים יט טו. 60 באור הגר"א ס"ק ב. וע' באור הלכה להמ"ב שם ושו"ת תורת רפאל ס' א וב.

ח שיטה מקובצת

וכך כתב גם הר"י בר יקר, אלא שהוסף שמכוין שיש 'מצוה' לרחוץ הפנים לכן תיקנו ע"ז ברכה וזה לשונו, ומצוה היא לרחוץ פניו במים ולא יהיה כחשוד משום "כל פועל ה' למענהו", והבי הוא בשבת (:) ולכך נמנהך. ועוד מצוה היא ע"ש "אל תתן שנת לעינך לעפעפקך תנומה", ע"כ"ל.⁷

פרק ראשון ברכות השחר

עון. נמוזי: נסיון. דכר ענינה, שמה לא אלילת להסגור: ורחקני מאדם רע, שלא אלמד ממעשיו הרעים: ודבקני ביצי החיוב. ללכת דרך הטוב והישר: גומל חסדים טובים. ממסדי הקצ"ה. שמחזיר בנזקך את הנשמה חסדה ורגועה, אל"פ שהיטה ענרע עייפה:

יאה בתר צלותיה אמר הכי. אחר המפילה היה נמקס: מעיו פנים. שלא ימגרו ני: ומעוות פנים. שלא יולאו עלי לעו ממזרות: מיצר הרע. נשעה שיואל לישא וליתן עס בני אלס: מחבר רע, שלא אלך גזרכיו המקולקלים: ומשמן המשחית. איני מזל: בן ברית. יודי: שאינו בן ברית. שאינו המול:

ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי ביוון, וכוף את יצרי להשתעבד לך, ורחקני מאדם רע ומחבר רע, ודבקני ביצר טוב ובחבר טוב בעולמך, ותגני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ותגמלני חסדים טובים, ברוך אתה ה' גומל חסדים טובים לעמו ישראל:

יהי רצון מלפניך וכו': איתא בפרק היה קורא⁸ רבי בחר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלדינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעיו פנים ומעוות פנים⁹, מאדם רע ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשמן המשחית, ומזין קשה ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית:

ברכות התורה: איתא בפרק קמא דברכות¹⁰ אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות, עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך, משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך¹¹, שכבר נפטר באהבה רבה. אמר רב הונא למקרא צריך לברך¹², ולמדרש אינו צריך

[יב] השכים לשנות. קס בנזקך ללמוד ועדיין לא בירך ברכת המורה: לברך. גרכות המורה: שכבר נפטר באהבה רבה. שזו צוה מעין ברכת המורה, וכן נלמד ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי הלמוד ומורק ומלמדסקי לזונק: למקרא. מורה שכתב שהיא נימה מפי הקצ"ה: מדרש. הוא קרוז למקל

ליקוים והערות
6) בשבת (דף לז) איתא, הוא דאמא לקטיה דרבי אשר ליה אשתך אשתי ובניך בני, אמר ליה רצונך שתטה כוס של יין שהה ופקע וכו', אמר רבי חייה אמיא ליה צלותיה לרבי דלא תסווייה בני מפורי דרבי כי הוה טעלי אמר יהי רצון מלפניך ה' אלדינו שתצילני היום מעיו פנים ומעוות פנים, ע"כ. וכן מפורש בסידור הירוקא שתיפלה זו היא אצוה עליו לעו מפורות. 3) כתב הראש יוסף ובכרת יא) דבודלה בק"ש ולא בכרת אהבה רבה משמע כדברי הירושלמי (מומב) תוס' שם ב"ה (שכר) דדוקא בשנה על אחר - וק"ש עצמו חסוב לימוד לענין ה', ע"כ. ובתוס' כתבו דמסינין משמע דפליגי על הירושלמי ולא צריך לשנות מ"ד. ובשם הירושלמי שצריך לשנות מ"ד, כתב בתלמודי רבינו יונה וזהו לשונו, מפני ששאר שפולה מ"ד שקרא ק"ש ותפלה נלה דענו שלדעת כן קרא אותה לצאת בה יד חובת ק"ש י"ד חובת הקריאה, וכשקרא אחר שעה אחר נפטר בה וכו' שאין קצת חובת אלא על ק"ש בלבד נראה שמתחלה לא קרא אותה אלא לדעת חיוב ק"ש בלבד ואינה פורשת, ע"כ"ל. ודייק בבאור הלכה סי' ט"ז ד"ה פורשת, וזה לשונו, ומדברי ת"י" שם משמע לבאור ק"ש יודע בודא שלא כיון או נטון שנוכר שלא אמר ברכת התורה עד אחר שקרא אהבה רבה א"ל אהבה רבה פורשת. 2) כתב הראש"י ב"במת א"י י"ג) וזה לשונו, ובי שהסכים ללמוד קודם שיקל לבית הכנסת ויבדל על התורה. כשקרא פרשת קרינת כתיב הכנסת אינו צריך לחזור ולברך. וא"פ שיתאו שקרא בתורה חזר ומבדל אשר כתב בני אע"פ שכבר בירך כל הברכות קודם פרשת קרינת, לא דמי, דאותה ברכה נתקנה על שיקראו בבבב כמו שנתקנה ברכה לאחריה, וכמו שנתקן אשר בחר בבניאיים למשפיר, ע"כ"ל. אולם הראש"י כתב וזה לשונו, ובסם רש"י ו"ל אמרו תלמידיו, כשהיה משכים לקרות היה מברך לקרות בתורה, וכשהיה הולך ביה הכנסת חזר

פתיחתה, ע"כ"ל. וכן כתבו עוד ראשונים האבודרהם, האורחות חיים והכלבו, שהכוונה ב"הגומל חסדים טובים" על העברת השינה וחדוש הכוחות. וצריך ליתן מעם מדוע בתוך הברכה על ההודאה לה' בהסרת התנומה או מבקשים בקשות להצליח בעבודת ה' ולא יכשל אהם? כתב הראש"י וזה לשונו, ולפי שיוצא בין בני אדם לישא וליתן עמהם, צריך לבקש רחמים שיתגל תורה וידבק למצוות ולא יעבור אליהם, והוה שמברך בה' ולא לידי עבירה בעיניך ובעיני כל רואי, לפי שאמר בה' 'בעיני כל רואי ובעיניך' לוללה אצל המעביר שנה מעיני, ע"כ"ל. מבואר מדבריו שהוא לשון נופל על לשון, שכיון שהוכרנו מעביר שניה 'מעיני' מבקשים או לצווא חן בעיני ה' ובעיני בני אדם, ולכן מצאו לתקנה כאן אע"פ שמן הדין היו צריכים לתקנה קודם שיצא לשוק. ובעיני תפילה כתב וזה לשונו, כי באמת הסרת התנומה בפני עצמה איננה ראויה לברכה אם לא יצורף אליה תנאי נחוץ, כי מה יתרון לאדם כסוד מעליו תנומתו אם לא יתגל אחרי כן את נפשו בתורה ובמצוות, אך יתור כל היום אחרי עינו וליבו, ומה בצע לער אם "לאור יקום רוצח" (איוב כד), הלא טובה לו שנת עולם, כי שינה לרשעים הגואה להן ומתעלה עליהם, לפיכך סמכו אליה 'יהי רצון שתרגילנו בתורתך', ע"כ"ל. וכך משמע ברכיו מנוח (שם ה"ד) שהקדמו בזה שכתב והעברת שינה היא סיבה לעבוד את ה', והישן אינו יכול לעבדו. ע"כ. ודע, דכתב האבודרהם וזה לשונו, ואע"פ שהטוב והרע מסורים ביד האדם (פ' וא"כ מה מקום יש להתפלל ע"ז)? הוא מתפלל להשם לסייעו לעשות טוב ולהתרחק מן הרע ע"כ"ל.

יהי רצון שתצילני היום וכו'. כתב (שם) המור, ואומר 'יהי רצון עד בין שאינו בן ברית', ואם ירצה להוסיף עוד בקשות הרשות בידו, ואין בו משום מפגע, ע"כ"ל. ואמנם תפילה זו מקורה במסכת ברכות (מב) ועוסקת בתפילות שהיו חז"ל אומרים אחר תפילת הלחש, מ"מ המעם שקבעה מסדרי התפילה כאן, לפי שנדרת אתר הבקשות אחר התחול בהם בברכת 'המעביר חבלי שינה', שבקשנו בה ליצול מיצר הרע, וכן מוכח מהראש"י שכתב כאן בזה הלשון, 'וחזור' ומבקש שתצילני היום מעיו פנים רשעים, ומעוות פנים שלא ארשע, ע"כ"ל. והוכרנו לעיל שראש"י נתן מעם הבקשות אלו שהן מפני שיוצא לשוק בין בני אדם לישא וליתן עמהם, וכתב בספר יסוד ושורש העבודה וזה לשונו, ויהי רצון וכו' שתרגילנו בתורתך וכו', יהי רצון על כן צריך להקדים תפילה זו. ויהי רצון שתצילני היום וכו', שני תפילות אלו נתקנו לחינוך הנפש, וזה לשון הנפש, וזה לשון הא"י ו"ל יהי רצון הראשון הוא להרחיק מלידת החיצונים מפנימיותנו, יהי רצון השני להרחיק החיצונים מחיצוניותנו, ובדאי ראו לאברים ככונה עצומה ובמתן, ע"כ"ל ה"י"ה ע"ל.

מסכם את התפילות הנ"ל וזה לשונו, הכלל העולה מכל שאלתנו בכל בוקר ובוקר, לבקש מאת אלקינו יתברך ויתעלה, אל יתן למוט רגלינו מדרך הטוב והישר, אלא שנוכל להפיק רצונו והפצו כל ימינו על אדמתנו, ולא יארע שום דבר תקלה על ידנו, ע"כ"ל.

ברכות התורה. מהגמרא שהבאנו מפרק קמא דברכות מבואר שלימוד התורה מעון ברכה לפניו, ולמסקנת האמוראים צריך לברך על כל דבר תורה בין למקרא ובין למשנה ובין לתלמוד. ובגמרא שהבאנו מפרק מ שמתו משמע שחובת ברכה זו היא מן התורה ולמדוה מן הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" (בכרים לב), וכדפירש רש"י שכשבא משה רבינו לפתוח בברכי תורה של שירת האזינו, אמר להם לישראל אני אברך תחילה ואתם ענו אחרי אמן, והוה "כי שם ה' אקרא" בברכה, אתם "הבו גודל לאלקינו" באמנו¹³. וכן פסקו כמה ראשונים, הרמב"ן בחשנותיו לספר המצוות להרמב"ם (שבת העשין טז), הרשב"א (ברכות מה); המאירי (ברכות כא); החינוך (מצוה תל), ועוד¹⁴. ומסקנת הגמרא הלבך למידינהו לכלולו. והנה אע"פ שבגמרא נראה שהמעם שצריך לברכות ולברכות התורה ולא די באחת, הוא מפני שכל אחד מהאמוראים היה מברך ברכה אחת ולכן אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכלולו, אבל בראשונים נראה שכל ברכה מוכסת על חלק אחר בתורה, וזה לשון תלמידי רבינו יונה בדפ"ר הר"ף ד"ה (וא), והא דרב הבנונא מעולה שבברכות מפני שמוכר שם שבח ישראל ושבח התורה, ואע"פ שסמוכה לחברתה פותחת בברוך מפני שדרך הוא לאמרה בפני עצמה כשמברכין על התורה, ומסקנת כדכר פפא דאמר נימרינהו לכלולו, ובגמרא אלו השלש ברכות תיקנו לומר בבוקר שלש ענינים, 'מקרא' דהיינו פרשת הקרינות, 'ומשנה' דהיינו איהו מקומן, 'ומדרש' דהיינו ר' ישמעאל אומר וכו', וברכת אשר בחר בנו שהיא מעולה - למקרא, וברכת הערב - למשנה, וברכת על דברי תורה - למדרש, ולדעת רבינו יעקב ו"ל שאומר דלא אמרינן כל ברכה הסמוכה לחברתה

ובברך כמו אתן הימים שלא השכים לקרות. ונתן טעם לדבריו כמו שקורא בתורה מברך ברכת התורה ולא השיבא ברכה לבטלה, ואע"פ שכבר בירך קודם פרשת קרינת ואיזו טקונו ורבי ישמעאל, וה"ה והכא לא השיבא ברכה לבטלה. והשיבו עליו בתוספת דלא דמי לקראת בתורה, דהתם אפילו בירך על עסק התורה שעסק בפני עומד ולברך על קריאתו וכו', שכן תקנו לברך שם אשר בחר בנו כמו שנתקנה ברכה לאחריה, וכמו שנתקנה ברכת אשר בנו בבניאיים טובים על הפטירה, ועוד, דאפי' במקום דשיבא ברכה אפילו בפסוק תורה הקפידו שלא לגרום ברכה שאינה צריכה, כדאמרינן ביומא (דף סח:) ו"בעשות" שבחוסה הפקדים קורא על פה, ע"כ"ל. 7) ועל דבר הסוד כתב בספר הקנה וזה לשונו, המעביר חבלי שינה מעיני, כי השכינה בליה עייפה מהרין, ומצוה אילך מקבלת כח, ולכן מברכים הנותן ליעקב כח, והמעביר כענין ותהיה כח "עושה לתישבתין ה'", וכל אלו נמצאים באדם, לכן צריך לברכם. כתב בספר היום וזה לשונו, מברך לזריות לאל יתברך ויתעלה שמסיר תנומת החשנותיו ורעיונו שהיו לו בחיול על משתו, והשכל אותו סבל לדבר ולכן תישבתין תורתו. 8) במהראש"י שם פרשת באופן אחר וזה לשונו, מצאתי כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה "כי שם ה' אקרא" דהיינו כשאני קורא בתורה שהיא כולה שנות על הקב"ה של התורה באותיותיה היא שמתוה של הקב"ה כדאיתא בגדרשות, ע"כ"ל. 9) ובידעת הרמב"ם שלא מנא לצנות עשה, נקטו הרבה ארונים שחירוי הוא מדרגתו, וקרא הנ"ל הוא אפסכתא בעלמא, וכ"כ בגמילת אסתר שם. אמנם בקרית ספר (והלכות תפילה פ"ב), נקט טעם הרמב"ם ס"ל שברכת התורה הוא מדאורייתא, וטעם שאינו מונה אותה לצנות בפני עצמה, משום שהיא בכלל מצות תלמוד תורה, ע"כ.

לחברתה

המטעם שסומכין רצון לכו

המקור לברכת התורה:

למקרא כגון מלימא וספרא וספרי שהם מדרשי מקראות: למשנה אין צריך לברך. כי היא תורה שעל פה: למגרא אין צריך לברך. לפעול קודם להנהיג רצה קאמר והכי מוכח מלימא בפרק שני (יד:): וימני סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב. פעמיים רבות הייתי עומד לפני רב:

לחברתה אינה פותחת בברוך אלא כשהכרכה הראשונה היא ארוכה אבל כשהראשונה קצרה צריכה אחרת שתהיה פותחת בברוך, אי"כ קשה שהיה בכאן הראשונה קצרה והאחרת הסמוכה לה אינה פותחת בברוך, ונצטרך לומר לפי דבריו שאינם אלא שתי ברכות, והערב סוף הכרכה הראשונה היא,

למנוי פרקין בספרא דבי רב. ללמוד עמו את דברי הספרא - תורת כהנים: הוה מקדים וקא משי ידיה. והיה רב משכים צנוק ונוטל את ידיו: ומברך. צרכה המורה: ומתני לן פרקין. ולימד אותנו את פרקנו: מאי מברך. איזה נוסח של צרכה מברך לפני הלימוד: ור' יוחנן טסיים בה הכי. דנעבי פמיסה צנוקן וחמימה צנוקן: הערב נא ה' אלהינו. יערנו עלינו לעסוק בהם מהאשה: ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל גרסינן. ולא גרסינן למדני מקיף, שאין זו צרכה והודאה על שעזר אלא לשון נקשה, ודוד כי אמרה (בתהלים קיט) לא לשם צרכה אמרה אלא בשון נקשה, והכי קאמר ה' שאלה ברוך למדני מקיף: וזו היא מעולה שבברכות. המורה, לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה וישאל: הלכך לימיינהו לבלוהו. כיון שלאמרו כמה נוסחאות של צרכה המורה, יברך את כולן: [יג:] כי שם ה' אקרא. כשנא משה רבינו לפתוח בדברי שירה, אמר להם לישראל אני אצרך מחילה ואחס ענו אחרי אמן, וזהו "כי שם ה' אקרא" - צרכה, אחס הכו גודל אלמניו" צאלמן. [יד:] ברכת התורה מנין. שמייכים לברך לפני הלימוד: על חיי שעה מברך. על אכילת מזון המניא לאדם

צריך לברך. ורבי אלעזר אמר למקרא ולמדרש צריך לברך, למשנה אינו צריך לברך. ורבי יוחנן אמר אף למשנה נמי צריך לברך, [אבל לתלמוד אינו צריך לברך].⁶ ורבי אמר אף לתלמוד צריך (לחזור ו) לברך, דאמר רב חייא בר אשי וימני סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב לתנויי פרקין בספרא דבי רב³, הוה מקדים וקא משי ידיה וברוך ומתני לן פרקין. מאי מברך? אמר רב יהודה אמר שמואל אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. ורבי יוחנן מסיים בה הכי, הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפנינו ובפיוות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ועוסקי תורתך, ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל. ורב המנואל אמר אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, ברוך אתה ה' נתן התורה.² אמר רב המנואל זו היא מעולה שבברכות. [אמר רב פפא] הלכך לימיינהו לבלוהו.⁷ ועוד איתא בפרק מי שמתו¹ אמר רב יהודה וכו' מנין לברכת התורה לפניו מן התורה שנאמר וכי שם ה' אקרא הכו גדל לאלהינו. ובפרק שלשה שאכלו¹ איתא ברכת התורה מנין אמר רבי ישמעאל קל וחומר על חיי שעה מברך על חיי עולם הבא לא כל שכן

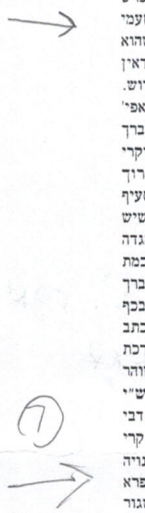
ור' יוחנן לא בא לומר שלא יאמר הכרכה הראשונה, אלא שיוסיף עוד בסופה ויאמר הערב וכו', ואשתכח שהו להו שתי ברכות, האחת כנגד תורה שבכתב, והאחרת כנגד תורה שבעל פה, שהמדרש והמשנה הכל בכלל תורה שבעל פה והווי מני ליה בכרכה אחת, ע"כ"ס. וכך כתבו הר"ם בר יקר, ובעל המאור (הובא ברבינו מנוח פ"ב¹ מהלכות תפילה ה"ו), שהברכות והראשונות הם על תורה שבע"פ, וברכת אשר בחר בנו על תורה שבכתב. והמעט שהקדימו לברך על תורה שבע"פ לפני תורה שבכתב. כתב בתיקון תפילה וזה לשונו, ומתקן הברכה הזאת שמואל הכהן כריה דאבא בר אבא, הוא שמואל ירחינאה אסייה דרבינו הקדוש, בימי הדור הוויא אחרי מות רבינו הקדוש וכו' וירדשו המינים והכופרים את פני מלחמתם הישנה נגד תורה שבע"פ ויאמצו זרועותיהם להילחם בה ככל האמצעים אשר עמדו לימינם וכו', ורבים מהם התחפשו בחלוקא דרבנן וילבשו אדרת שיער למען כחש, ויתבללו בתוך הישיבות הללו דעה לתלמודים שלא שמשו כל צרכם, לזרוק בהם מרה ולשוש בברותם ואישי כידוע לבקי בקורות הימים ההם וכו', ולמען חזק אמונת התושבע"פ בלב העם עמדו ותיקנו לה ברכה בפני עצמה והקדימה לברכת התורה שבכתב, כדי להודיע לכל שהיא אצלנו העיקר, ושמואל המתקן את הברכה הזאת בתחילת ברכות התורה, אית ליה בעירובין (פה): דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ור' יוחנן האומר בשרי השירים רבה על הפסוק (שיר"ש א) "כי טובים הודוך מיוין" ערבים עלי דברי הודוך (דברי סופרים) יותר מיניה של תורה, הוסיף בברכת שמואל לומר והערב נא את דברי תורתך בפנינו, וכן מצינו לר' יוחנן מאמרים הרבה אשר תועדותם אך לחזק מוסדות התושבע"פ שהתרופפו בימי וכו', ובגמרא א"ר יוחנן לא כרת הקב"ה בית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה וכו', עכ"ל.

תורה אור השלם
ו. כי שם ה' אקרא הכו
גדל לאלקינו: (דברים ג)

ליקוטים והערות

כתב בתלמודי רבינו יונה וזה לשונו, רבי יוחנן אומר למשנה צריך לברך, שבמשנה ג"כ מפרש הפסוקים ומשם לומר טעמי הניצוח, אבל לתלמוד שהוא פירוש המשנה לא דאין צריך לברך על הפירוש. ורבי אלעזר אומר דאפי' לתלמוד צריך לברך שבתלמוד ג"כ מפרש עיקר הפסוקים. כתב הגר"ם השולחן (סימן מ"ו סעיף ח) וזה לשונו, ודע שיש להתמקד בלומד דברי אגדה כמדרש רבה או חכמת הקבלה אם מחויב לברך ברכת התורה, ע"ש. ובכפ"ח חיים (שם ס"ק ג') כתב דפשיטא דצריך לברך ברכת התורה ללימוד הווה (קבלה ג'). פירש"י (תולין סו. ד"ה תנא דבי רב) וזה לשונו, קרי לבריתא קבייתא ששניה בתורת כהנים דמקרי ספרא דבי רב לפי שהיה שגור בבית המדרש פני כולם, עכ"ל. ולפ"ו קשה, דא"כ ספרא דבי רב הוא בכלל מדרש, ואין מביא ראיה מעשה שצריך לברך בשביל תלמוד, ומכאן קושא זו צידד הצ"ח בתחילה ש"ספרא דבי רב" כגון אינו תורת כהנים, ולבסוף תירץ וזה לשונו, אין כוונתו על פשוט הבריתות השניות בתורת כהנים, רק לתרץ להם בריות הסותרות זו לזו בתורת כהנים וסברת טעמיהם עיקר שהוא הגמרא, עכ"ל. (ג) כתב הגמרא (ברכות יא:) וזה לשונו, אפר כאן שלשה דברים כנגד ג' פעמים שקבלו עליהם ישראל התורה, אחת כשצאנו (שמות יט) והייתם לי סגולה" קבלו עליהם כל המצוות, ופעם ב' כשצאנו ממצרים, ופעם ג' כשכרת משה הברית, ולכך רמזו בברכה זו כל שלש הנ"ל, אשר בחר בנו - הוא והייתי לי סגולה, ונתן לנו את תורתו - הוא עמד הר סיני שקבלו התורה מפי

הר סיני שקבלו התורה מפי משה רבינו בע"פ, ועל כן אמר לשון בינונו נותן, כי יזיעת תורה שבע"פ מתחדש בידיעה תמיד. (7) כתב הב"ח (פ"ו מ"ו) וזה לשונו, נראה דקשיא ליה (לטור) ולא מצינו שתי ברכות מענין אחד על מצוה אחת, כגון הכא שמברכין "לעסוק בתורה וכו' בא"י המלמד תורה לעמו ישראל", וחורוין ויברכין "אשר בחר בנו וכו' בא"י נותן התורה", ומתקן דברכה ראשונה היא כשאר ברכה שמברכין על המצוה, וכן כאן מברך לעסוק בד"ת על מצוה עסק התורה, ומסיים "העירב נא וכו'" ונא לפי שהקב"ה עוור ותנו"ך לכל העוסק בתורה, ובלמדו אותו להבינה על בוריה, ולכן במבטשים מנינו ית' ואומרים "העירב נא וכו' בא"י המלמד תורה לעמו ישראל", אבל ברכה שניה אינה כי אם ההודאה ושבח על מה שנתן לו תורתו כלי חסדו מתוך האש, ולתורתו על קדושתה ורוחניותה, ובחר בנו מכל האומות וקרבנו לפני הר סיני. ולפי שהחזיר אותנו בתורתו שלא נשכח מעמד הר סיני, וכמו שכתוב בפרשת ואתחנן (דברים ד) "היטהר לך וטהר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיני וגו' יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב וגו', ותקרבנו ותעמדות תחת הר, והנה בוער באש וגו' וידבר ה' אליכם מתוך האש וגו'", לפיכך צריך לכוין בברכה זו השגחה הודוה לו יתעלה עד מעמד הר סיני. ומסיים בה בא"י נותן התורה, כלומר שנתן תורה כלי חסדו מתוך האש". (8) כתב המחבר ש"א וזה לשונו, ע"י בתר"ם טעם לג' ברכות ואענה גם אני חלקי, לפי שכל עסקי עולם בכלל נחלקים לג', והיינו טוב ערב ומועיל, ולזה בתחילה מברך שאין עסק טוב כעסק התורה, ש"ע"י קדשנו בחיות קדושים כמלאכים שהוא טוב האמיתי. שעל כן נקראת התורה טוב. ואח"כ העירב נא ה' וכו', שאין לך ערב בכל עסקי אדם כנס עסק התורה, כש"ל המועיל יט) "ורות ה' וגו' ומתוקנים מדבש" וגו'. ואח"כ אשר בחר בנו מכל העמים וכו', למועיל לנו נגד כל העמים על ידי התורה, ולמברידנו ממה, שאחרי לא יועיל לנו הלכו. ואפר שראוי מעולה בברכות ע"ש המועיל. והלכך נמיינהו לבלוהו, שבה נכללו חלק העולם - טוב, ערב, ומועיל, שהיה בשלמות ע"י התורה, עכ"ל. (9) וכתב המגן אברהם (בהקדמה לסי' מ"ו) וזה לשונו, ולא נראה, דצאצאינו היינו יוצאי הלציון וכן תרגום ואיוב (א) על צאצאי - בנינו ובני בנינו, לכן

חיים צעולם הזה חיינו לנרך: על חיי העולם הבא לא כל שכן. על המורה המזכה את האדם בשכר רוחני נלמי צעולם הנא. לא כל שכן שמנך עליה:

תורה אור השלם

ת. ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. וברית ח. ו. ויאמר ה' אל משה עלה אלי הנה נתתי שלום ואהבה לך את ארצך ואתה והמהלך והתורה והמצוה אשר נתתי לך. [תוספת ט.]

י. מי האיש החכם ויבין את זאת ואשר דבר פי ה' ויגידה על מה אברה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר. [רמיה ט.]

יא. ויאמר ה' על עקבי את תורתך אשר נתתי לפניך ולא שמעו בקולי ולא הלכו בך. [רמיה ט.]

הזוהרות בברכת התורה. הנה מהנמרא בנדרים המובאת

כאן למדנו עד כמה צריך להזהר בברכת התורה שכל המולול בה מצוי שלא זוכה לבנים ת"ח ח"ו, ולא עוד אלא שזה היה אחד הנורמים לחורבן בית המקדש. וכתב הר"ן בפירושו לנדרים וזה לשונו, דבר זה נשאל לחכמים וכו' ולא פירושו, מדרכות ויאמר ה' על עובם את תורתך מכלל דליכא דידע להדורי מעמא אלא קודשא בריך הוא בלחד, ומצאתי במגילת סתרים של הר"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ, דאם איתא על עובם את תורתך כפשטא משמע שעובו את התורה ולא היו עוסקין בה כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פירושו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש, אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד ולפיכך היו חכמים ונביאים תמידים על מה אבדה הארץ עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחילה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שהיא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מולולין בברכתה, והיינו "לא הלכו בה" כלומר כנוונתה ולשמה, אלו דברי הרב החסיד ז"ל והם ראויין למו שאתמרה, עב"ל הר"ן. וזה לשון שו"ע הרב (ס"ו מו סעי' א) ברכת התורה צריך לזוהר בה מאוד, שלא חרבה הארץ אלא מפני שלא ברכו בתורה תחילה, לפי שלא היתה חשובה בעיניהם כל כך לברך עליה, לכך היו מולולין בברכתה, לכן לא הגינה עליהם בתורה, אלא ע"פ שעסקו בה הרבה, ולכך יראה כל אדם שתהיה כלי חמדו של הקב"ה שהיה משתעשע בה בכל יום, חשובה בעיניו לברך עליה בשמחה יותר מעל כל הנאות שבעולם, שזה מורה שעוסק בה לשמה, לזשאלת הנמשך לעוסק בה לשמה, שהוא "לא ימוש מפיך וכפי ודע ורע" וגו', שתיעשה שאלתו ובקשתו שמכשק בברכתה וכו', וזו לשונו, ואיכא לתמוה טובא למה יצא כזאת למפני הענינים בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה שהוא מכאורה עבירה קלה? וגראה דכוונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניותו וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תורת אמת לישראל כמתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושם"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושם"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הבונה הזאת היו המה מרכבה ויכול לשכנתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו וכוח יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד, אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הנשמיים להתאמת לידע הדינים לצורך משא ומתן גם להתנאות לדראות הכמות, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתנם, הנה כזה עשו פירוש שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה בנשמותה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבדתה, והוא אמרו "מי האיש החכם וגו' על מה אבדה הארץ וגו' ויאמר ה' על עובם את תורתך אשר נתתי לפניך וגו', ואמר "תורתך" תורת אמת אשר נתתי כמתנה שלא יהיו למדין ושוכחין וגם פירשתי להם מעם כל הדברים ופירושיהם וזהו "אשר נתתי לפניכם" כשלתן ערך וכו' וכמו שכתבו ברותנו ז"ל (עיוונן נד): על פסוק (שמות כא) "אלה המשפטים אשר תשים לפניכם", וכוונתי שיתקשרו בעצם קדושת תורתך תורה אמת והשכינה תהא שורה בקרבם והמה עובו את תורתך ולא הלכו בה, פירוש תחלת הליכה ברוחניות התורה למדרגה גדולה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה לא הלכו בה והיינו לא הלכו בה לשמה בשעה שכוון בעסק התורה לברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתנת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך, והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני ה' סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה והלוידי השכינה בקרבנו, לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה כי בזה נעשו שנסתלקה השכינה מן התחנות ואז אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת השכינה כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה, וכך היא גירסת רב אלפס (ברכות ה: מ"ד הר"ף) (לומדי תורתך לשמה' וכוה ראוי להגיה בסדרים, עב"ל הב"ה.

שכן, רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל אינו צריך, הרי הוא אומר על הארץ הטובה אשר נתן לך, ולהלן הוא אומר ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה וגו'.

הזוהרות בברכת התורה: איתא בפרק ואלו נדרים ז"ל מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהם? אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה רישה היא להם. רב ששת ברביה דרב אידי אומר כדי שלא יתגדרו על הצבור. מר זוטרא אומר מפני שהן מתגברין על הצבור. רב אשי אומר משום דקרו לאינשי חמרי. רבא אומר שאין מברכין בתורה תחלה, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב 'מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירושו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב "ויאמר ה' על עובם את תורתך וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה:

עבר: "נשאל לחכמים. דכתיב מי האיש החכם, לנביאים ומלאכי השרת דכתיב ואשר דיבר פי ה' אליו ויגידה: היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה. כלומר הרי למה לא יאמרו תורה רישה היא להם? וכמו שכתבו ברותנו ז"ל (עיוונן נד): על פסוק (שמות כא) "אלה המשפטים אשר תשים לפניכם" כשלתן ערך וכו' וכמו שכתבו ברותנו ז"ל (עיוונן נד): על פסוק (שמות כא) "אלה המשפטים אשר תשים לפניכם", וכוונתי שיתקשרו בעצם קדושת תורתך תורה אמת והשכינה תהא שורה בקרבם והמה עובו את תורתך ולא הלכו בה, פירוש תחלת הליכה ברוחניות התורה למדרגה גדולה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה לא הלכו בה והיינו לא הלכו בה לשמה בשעה שכוון בעסק התורה לברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתנת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך, והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני ה' סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה והלוידי השכינה בקרבנו, לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה כי בזה נעשו שנסתלקה השכינה מן התחנות ואז אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת השכינה כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה, וכך היא גירסת רב אלפס (ברכות ה: מ"ד הר"ף) (לומדי תורתך לשמה' וכוה ראוי להגיה בסדרים, עב"ל הב"ה.

וביאור נוסף מצוי ברברי המורה ל מפרגא (נבויים תבית התורה פ"ו) וזה לשונו, וצריך לזוהר בברכה זאת. ובפרק אלו נדרים (נדרים פא). אמר ר"י אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירושו עד שהקדוש ברוך הוא בעצמו פירשו שנאמר על עובם את תורתך ולא שמעו בקולי ה"ו היינו לא הלכו בה ומברכין בתורה תחלה. אבל פירוש דבר זה, כי הברכה יש לו לברך בפה וגם בלב, וראוי שילגול הטובה שנתן השם יתברך את התורה, כן ראוי שתודה הברכה בכל לבבם כפי רוב הטובה שנתן להם התורה. כי הברכה שמברך האדם על המצות נתן ברכה על החסד והטוב שעשה ונתן לו מצוה זאת, ובשכיל זה הוא אורח השם יתברך בכל לבו, שהרי אף כי המצות הם עול על האדם ועם כל זה מקיים המצוה ומברך השם שנתן לו המצוה, ודבר זה הוא ברכה נמורה בכל לבבו כאשר מברך השם יתברך על דבר שנתן לו והוא לעול אליו, ולפיכך אין צריך שיהיה כל כך בכל לבו. אבל תלמידי חכמים שעוסקים בתורה ואוהבים התורה וחפצים בה מצד התורה שהיא חכמה כי כל אדם במבט אורח החכמה, ולפיכך אין למוד התורה מורה על אהבת השם יתברך בשביל שנתן להם התורה, ולפיכך אין הברכה של תורה דומה אל ברכת המצות שהוא לעול על האדם, אלא אם היה מכוון ביותר כאשר מברך על התורה, והיה מתדבק בו יתברך באהבה נמורה בשביל שנתן התורה, ודבר זה הוא קשה ביותר שיעשה זה ולא נמצא, וזה שאמר שאין מברכין בתורה תחלה, ומה תוכל לדעת כי מאוד צריך האדם שיהיה נוהר שיוברך על התורה בכל לבבו ובכל נפשו, ודבר זה שאי אפשר לתלמיד חכם להיות נוהר

התורה בברכות התורה

התורה בעומק הברכה

בזה

ה' יש אומרים⁷ שצריך לומר והערב בו"ו שברכה אחת היא עם אשר קדשנו במצותיו וצונו כו' שהוא מטבע ארוך פותחת בברוך והותמת בברוך⁷² אתה ה' המלמד כו' שאם היה מטבע קצר⁷³ והערב היא ברכה בפני עצמה היה לה לפתוח בברוך ואף על פי שהיא ברכה הסמוכה לחברתה⁷⁴ אין זה מועיל כלום במקום שהברכה שלפניה היא מטבע קצר שהרי ברכת ההבדלה פותחת בברוך אף על פי שהיא סמוכה לברכת הנר והבשמים הואיל והן קצרות⁷⁵.

כג מ"א ס"ק א. ט"ז ס"ק ב.
 כד ט"ז שם וראה גם מ"א שם. ועי' הקרי הלכות ח"ט לג, ב.
 כה כדלקמן ס"ו.
 כז רב פפא ברכות יא, ב (בניוסת הריף והרא"ש פ"ק דברכות ס"ו יג). מור וש"ע ס"ה. וכן הטובת בסידור.
 כז מור. וראה תוס' ברכות מו, א ד"ה כלל. רא"ש שם. לבוש ס"ה. ב"ח. מ"א ס"ק ג.
 כח שו"ע שם.
 כט אגרות הרמב"ם (בהש"ל לר' עובדי' הגר). מ"א שם. ל רבינו תם תוס' ברכות מו, א ד"ה כלל. פסחים קד, ב ד"ה חוץ. כתובות ה, א ד"ה שהכל. רא"ש פ"ק דברכות ס"ו יג. מור וש"ע ס"ו.
 לא ראה משנה ברכות יא, א. הרב רבינו יונה שם. וראה גם לעיל ס"ו מו ס"ב. לקמן ס"ו קפט ס"ב.
 לב שאם היה ברכת על דברי תורה מטבע קצר כברכת הפירות והמצות שפתיחתן היא חתימתן. ראה לקמן ס"ו מה ס"א. ס"ו קיד ס"ה. ס"ו קפט ס"ב. ס"ו רו ס"א.
 לג שאינה פותחת בברוך, כדלעיל ס"ו ו ס"ו וש"נ.
 לד רבינו יונה ברכות שם ד"ה והא. רא"ש שם.

י ב"ח. המנהיג דיני תפלה ס"ו יט.
 יא ב"מ פה, א.
 יב מ"א ריש הס"ל. וכן בסידור. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 308.
 יג ראה לקמן ס"ו נ ס"א.
 יד רבא ברכות יא, ב. מור וש"ע ורמ"א ס"ב. וראה גם סידור ד"ה ברכת התורה.
 טו לבוש ס"ב.
 טז ברכות ה, א. וראה גם הל' ת"ת פ"א ה"ד.
 יז אגור ס"ו ב כשם מהר"ל (וראה שו"ת מהר"ל ס"ו רא). שו"ע ס"ד. וכן בסידור: ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. וראה הל' תלמוד תורה פ"ב הל"ב. הערות וצינונים שם ע' 513.
 יח רמ"א שם. ועי' לקמן רס"י פד.
 יט ר"ן שבת י, א ד"ה מקוב. ע"ז מד, ב ד"ה תנא כשיצא. כ ר"ן שבת שם. תוס' ברכות כ, ב ד"ה ורב הסדא. אגור שם. מ"ו ס"ק ג. מ"א ס"ק ב.
 כא סעף ג, לענין ק"ש שאינו יוצא בתרהור, וש"נ גם לענין תלמוד תורה ותפלה ושאר ברכות בתרהור.
 כב השב"ץ ס"ו קצד ואגודה ברכות ס"ו כה כשם ר' יצחק מווינא (אור זרוע). הרב דוד אבודרנס. שו"ע ס"ג.

ויש אומרים⁷⁶ שהערב היא ברכה בפני עצמה ואינה רומה לברכת ההבדלה לפי שברכת הבדלה אינה סמוכה לעולם לברכת הנר והבשמים⁷⁷ שאם רוצה מברך על הנר ובשמים בפני עצמם ואחר כך מבדיל על הכוס בלא נר ובשמים⁷⁸ ומטעם זה פותחת ברכת אשר נחר בנו בברוך לפי שבקריאת התורה בצבור מברך אותה בפני עצמה⁷⁹ וכן נהגו לומר הערב בלא וא"ו אבל יותר טוב לומר בוא"ו⁸⁰ לפי שאף אם היא ברכה בפני עצמה ואומרה בתוספת וא"ו אין בכך כלום⁸¹ אבל אם היא ברכה אחת ואומרה בלא וא"ו ת"ז מפסיק באמצע ברכה⁸² וכן על פי הסוד⁸³ היא ברכה בפני עצמה ויש לענות אמן בינתים ואעפ"כ יש לומר והערב בוא"ו⁸⁴:

י ברכת אהבה רבה או אהבת עולם⁸⁵ הואיל ויש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו ללמוד וללמד כו' הרי זו פוטרת מלברך ברכת התורה⁸⁶ אם למד אחר קריאת שמע⁸⁷ ותפלה⁸⁸ מיד בלי הפסק שאז נראית ברכה לשם עסק התורה⁸⁹ כמו לקריאת שמע ואז לא יצטרך לברך כל אותו היום אפילו הפסיק ועמד וחזר ללימודו על דרך שיתבאר בברכת התורה⁹⁰ אבל אם אינו לומר מיד אחר התפלה צריך לברך על מה שילמוד.

ויש אומרים⁹¹ שא"צ לברך אלא א"כ לא קרא קריאת שמע מיד אחר אהבה רבה או אהבת עולם אבל אם קרא מיד אחריה היה בכך ופוטרת לימוד של כל היום על דרך שיתבאר בברכת התורה.

ויש לחוש לדברי שניהם ולזהר לברך ברכת התורה קודם התפלה ולא לסמוך על אהבה רבה או אהבת עולם אם לא ילמוד מיד אחר התפלה⁹² כסברא הראשונה וגם שלא לברך

10

10

הלכות ברכות השחר מו

קע

ה יש מקומות קלא שנוהגין לסדר ברכות התורה קודם פרשת תמיד קלג ואע"פ שאומרים פסוקים הרבה קודם ברכות התורה אין חוששין לזה קלד הואיל ואומרים אותן דרך תחנונים ולא דרך לימוד וקריאה בתורה קלח אבל יותר נכון מנהג הנוהגין לברך מיד אחר אשר יצד קלז ואלהי נשמה קלז (או) אחר גומל קלח חסדים טובים קלט ויהי רצון בו) קודם שאומרים שום פסוק מן המקרא קמ.

ובימי הסליחות יברך ברכת התורה קודם הסליחות קמא וידלגנה אח"כ וכן יש לנהוג בכל מקום קמב ואם יש אחד שלא אמרה עדיין ירד לפני התיבה ויאמרנה אח"כ במקומות שנוהגין לאמרה לפני התיבה כדי להוציא את מי שאינו יודע קמג וכן יעשה בראש השנה ויום כפור:

ט טוב לומר בשחרית אחר שמע ישראל וגו' ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד קמד כי לפעמים אומרים הצבור פיומים ביוצר קמה ושוחין עד קריאת שמע לקרותה שלא בזמנה ויוצא בזה לדברי האומרים קמו שפסוק ראשון בלבד הוא מן התורה.

ומכל מקום אף על פי שאומר בן בכל יום לא יתכוון לצאת ידי חובתו בזה אלא כשירא שהצבור יעברו זמן קריאת שמע קמז אבל כשלא יעברו מוטב לצאת ידי קריאת שמע עם הצבור ולקרותה כדינה בברכותיה קמח ולסמוך גאולה לתפלה קמט וכשירא שהציבור יעברו זמן קריאת שמע קנ יש לו לקרות כל הפרשה ראשונה קנא כדי לצאת ידי חובתו להאומרים קנב שכל הפרשה הראשונה הוא מן התורה (ולהאומרים שגם פרשת והיה אם שמוע וגו' הוא מן התורה יש לקרותה גם כן ויכוון שאם יעברו הציבור זמן קריאת שמע יהיה יוצא בזה ואם לאו יהיה כקורא בתורה קנג).

אבל זכירת יציאת מצרים אף על פי שמצותה ג"כ בזמן קריאת שמע קנד מ"מ יוכל לסמוך על זכירת יציאת מצרים שבפסוקי הזמרה קנה כגון אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים קנו:

קמב מ"א שם. וראה גם לעיל סי' ו סי"ד. לקמן סי' מו ס"ח.
 קמג כדעיל סעיף ג.
 קמד טור. רמ"א ס"ט. וראה לקמן סי' סא סי"ג.
 קמה ראה לקמן רס"י סה וש"ג.
 קמו שו"ת רשב"א ה"א סי' שכ. וראה לקמן רס"י נח וש"ג.
 קמז ב"ח. מ"א ס"ק טו.
 קמח כדלקמן רס"י נט וש"ג.
 קמט כדלקמן רס"י קיא וש"ג. ועי' לקמן נח, ה. קנ מ"א שם.
 קנא שו"ת רש"ל סי' סד הובא במ"א שם. וכ"ה הנוסח בסידור.
 קנב רבינו יונה ברכות טז, א ד"ה למימרא. וראה לקמן רס"י נח וש"ג.
 קנג פרי חדש ס"ט. וכדלקמן סי' נח ס"י. סי' סה ס"ג. סי' עח ס"ב. וראה ב"ה. חקרי הלכות ח"ו ז, ב. ח"ט לא, ב. קנד כדלקמן סי' נח ס"א. סי' קו ס"ד וש"ג. ועי' לקמן סי' ע ס"ד.
 קנה ראה גם לקמן סי' סז ס"א וש"ג. ומנהג חב"ד לקרות כל הג' פרשיות בק"ש קמנה במקום חשש, וגם לכפול ג' התיבות אני ה' אלקיכם (ס' המנהגים - חב"ד ע' 6). קנו תהלים פא, יא - שאומרים בהודו.

קלא תשובות רב נטרונאי גאון סי' ט (אוצה"ג ברכות חלק התשובות סי' שסט). טור. לבוש סוס"ה. וראה גם לקמן סי' מו סי' וש"ג.
 קלב דלקמן רס"י מו וש"ג.
 קלג דלקמן רס"י מה וש"ג.
 קלד שו"ת מהר"ל סי' קנ אות ט. הובא באגור סי' צב. וראה גם שבלי הלקט רס"י ה ואגור סי' א בשם מהר"ם. שו"ע ורמ"א ס"ט.
 קלה משא"כ פ"ה התמיד. ולענין ת"ת לאבל עי' לקמן סי' נ ס"ג. וראה שיח השדה סי' א.
 קלו שו"ע ורמ"א ס"ט. מ"א ס"ק טו.
 קלז טור שם. עי' לעיל סי' ו ס"ז.
 קלח ראה לעיל ס"ב.
 קלט כתבי האר"י ו"ל בפע"ח ריש פ"ד. של"ה מסכת חולין (עמק הברכה בסופו). וכ"ה הנוסח בסידור (אחרי יהי רצון ה'). וראה גם סדר רב עמרם.
 קמ אגור ושו"ת מהר"ל שם (שכן המנהג). וראה גם אגור סי' א בשם הראב"ד. ושו"ת מהר"ל הדרשות סי' מה אות ב. ראה גם הל' ת"ת פ"ב הי"ב.
 קמא שו"ת ראב"י אב"ד סוף סי' ג. שבלי הלקט סי' ה. ב"י סוף הסי' בשם ארחות חיים. מנהגי מהר"ל הל' תפלה עמ' תמ. ושו"ת מהר"ל סי' קנ ריש אות ט. לבוש סי' תקפא ס"א. מ"א ס"ק טו.